

ARHITECTURA GRECIEI ANTICE

Cultura greacă s-a răspândit pe un teritoriu alcătuit din actuala Grecia, insulele Marii Egee și regiunile unde au fost înființate orașele-colonii: tarmurile Asiei Mici, Italia de sud și Sicilia, litoralul Marii Negre, etc..

Din fuziunea popoarelor preeleneice cu grupuri migratoare –aheeni, doriene, ionieni- s-a constituit, în jurul anului 1100 î.e.n., poporul grec. Până la anul 700 î.e.n., grecii au adus o viață patriarhală, bazată pe o organizare tribală. Treptat, ca și în cazul altor civilizații, s-au conturat trasături proprii societății sclavagiste.

În perioada patriarhală, miturile diferitelor grupuri etnice au fuzionat, generând formele complexe ale religiei grecești. În mitologia grecilor antici, fenomenele naturale erau personificate printr-un mare număr de zeițati cărora li se atribuie nu numai o înfățișare umană idealizată, ci și acțiuni, reacții și sentimente omenești.

În condițiile izolării diferitelor regiuni datorită reliefului muntos al țării, s-au format primele orașe-cetăți independente

Până la secolul al V-lea, forma de organizare politică a cetăților grecești a fost cea a aristocrației sclavagiste. Un progres însemnat l-a constituit trecerea la o formă evoluată de conducere a comunității, cu o largă participare a cetățivilor liberi la viața politică: democrația sclavagistă. Sub conducerea abilă și înțeleaptă a lui Pericles (450-430 î.e.n.) cetatea Atenei a devenit un adevărat model de organizare democratică pentru toate celelalte orașe grecești.

În epoca lui Pericles au fost create condițiile unei maxime înfloriri a artei, științelor și gândirii filozofice, fiind socotită, împreună cu deceniile ce l-au urmat, epoca de aur a culturii grecești.

URBANISMUL. În timpurile cele mai vechi, polisurile se dezvoltău relativ întâmplător, cu cartierele de locuințe grupate în jurul sanctuarului cetății, ridicat de obicei pe o înălțime fortificată: acropola. În unele cazuri, întregul oraș era protejat cu ziduri puternice de piatră (Atena). În secolul al V-lea î.e.n. au apărut germanii unui urbanism rațional, bazat pe o trază rectangulară de străzi.

Epoca elenistică și-a însușit principiile hippodamice, concretizate în centrele urbane Alexandria, Milet, Priene; pietele comerciale-agorele- și construcțiile publice înscrise în textură ordonată a străzilor alcătuiau compoziții complexe, cu axe de simetrie.

PROGRAME. Templul a fost cea mai importantă temă a arhitecturii Greciei antice. Construit pe o înălțime, în cadrul incintei sacre a cetății sau făcând parte din ansamblul marilor sanctuare panelenice, templul îndeplinea rolul de locuință a zeului cărui îi era dedicat, personificat printr-o statuă simbolică.

Cel mai simplu tip de templu era alcătuit dintr-un naos și un vestibul deschis, cu două coloane între prelungirile zidurilor, purtând denumirea de “în antis”.

La templele clasice, raportul dintre numărul de coloane ale laturilor scurte și ale celor lungi era fix, dictat de formula $2n+1$ care stabilea numărul de coloane laterale față de cele frontale (n). În varianta circulară, templul se numește tolos.

Sanctuarul, ansamblul de mari dimensiuni., folosite de intregul popor grec, era ridicat in locuri cu semnificatie religioasa sau in legatura cu existenta unor izvoare tamaduitoare: Delphi, Olimpia, Eleusis, unde se desfasurau mistere, oracole si alte forme de cult. Sanctoarele cuprindeau temple, altare, teatre, statui, monumente votive, in raza lor ridicandu-se diferite edificii destinate gazduirii vizitatorilor (un fel de hanuri).

Constructiile publice mai importante erau grupate de obicei in jurul agorei, piata in care se desfasura viata politica si comerciala a orasului.

Constructiile pentru spectacol, legate si de unele practici religioase, au detinut un loc insemnat in arhitectura greaca. Teatrul, la inceput din lemn, apoi, din secolul al V-lea din piatra, era o constructie descoperita alcatuita dintr-un teatron cu gradenele asezate pe panta naturala a terenului, avand un plan a carui forma depasea un semicerc si imbratasa orchestra-locul corului- o platforma circulara de dale. In perioada tarzie, ca urmare a evolutiei artei dramatice, scena s-a dezvoltat mult devenind un organism complex (skene). Este caracteristica pentru teatrele grecesti rezolvarea impecabila a problemelor de acustica.

Adaptarea pentru desfasurarea spectacolelor muzicale, teatrul, in acest caz acoperit, se numea odeon.

Constructiile pentru educatie fizica erau nelipsite in cadrul cetatilor sau in zona sanctoarelor. Printre aceste se numara: stadionul pentru intreceri atletice, hipodromul pentru curse de cai.

Locuintele erau de obicei modeste, inchise catre exterior, cu incaperile grupate in jurul unor curti interioare cu coloane (peristil). Partea rezervata barbatilor (andronitis) era de obicei separata de cea destinata femeilor (gynekonitis).

Dupa o prima perioada in care materialul principal de constructie a fost lemnul, s-a trecut la folosirea pe scara larga a pietrei: diferite calcare, marmura de Paros, de Pentelic etc. Zidaria era realizata din blocuri cioplite regulat, nelegate cu mortar. Asamblarea diferitelor elemente se facea cu ajutorul unor piese metalice (scoabe, cramioane, etc.).

Sistemul constructiv, traspunerea in piatra a structurii de lemn, se baza pe principiul trilitului: doua elemente verticale care sustineau un element orizontal. Acoperirea spatiilor se facea cu grinzi de piatra. Invelitorile in doua ape, generand in cazul templelor frontoane pe fatadele mici, erau realizate din solzi de piatra, material ceramic etc.

FORME ARHITECTURALE SPECIFICE.. Capacitatea creatoare a arhitectilor greci s-a concentrat in realizarea unor volume cu caracter sculptural, urmarind stabilirea unor raporturi expresive intre cladirile ce alcatuiau ansamblul. Efecte speciale erau obtinute prin compozitii bazate pe o asimetrie plina de rafinament. Ca o reflectare a umanismului, arhitectura greaca nu s-a indepartat de scara omului, nici chiar in edificiile reprezentative. Caracterul monumental al constructiilor acestei epoci rezida in rigoarea si simplitatea formelor.

Plastica arhitecturala se baza pe folosirea porticului de coloane, atat la cladirile laice, cat si la temple.

De-a lungul istoriei arhitecturii grecesti s-au constituit cele trei tipuri principale de colonade apartinand ordinilor doric, ionic si corintic.

Ordinul doric a fost folosit cu precadere in Grecia continentală. Formele sale sunt simple, severe, dand impresia de soliditate si forta. Principalele caracteristici sunt:

- Lipsa bazei, coloana rezemand direct pe stilobat partea superioara a platformei deasupra careia se ridica templul;

- Fusul coloanei are caneluri verticale cu muchii vii;
- Capitelul alcatuit dintr-o echina rotunjita si o abaca prismatica;
- Friza decorativa cu metope sculptate si triglifi;

Ordinul ionic a aparut in Asia Mica si in insulele marii egee, patrundand apoi, cu unele modificari, in Grecia continentală, in special in Attica. Se resimte preferinta specific orientala pentru o decoratie mai bogata, ionica remarcandu-se prin suplete si eleganta. Ordinul ionic se caracterizeaza prin:

- Coloana rezemata pe stilobat prin intermediul unui baze;
- Fusul coloanei zvelt, avand caneluri cu muchi tesite;
- Capitelul decorat cu volute;
- Friza in varianta attica, decorata cu basoreliefuli in camp continuu.

Ordinul corintic mai putin folosit de greci decat celelalte doua, difera de ionic prin aceea ca are coloana usor mai inalta si capitelul imbracat in frnze de acant.

Uneori coloana era inlocuit cu reprezentari sculpturale ale corpului uman. Pentru accentuarea unor anumite efecte s-a folosit culoarea: straturi de pictura in tonuri vii care subliniau antablamentul si capitelurile, sau elemente ceramice.

Arhitectura grecei antice a parcurs o intreaga evolutie, de-a lungul careia s-au constituit formele sale caracteristice.

PERIOADA ARHAICA (1100-450 i.e.n.). Arhitectura perioadei arhaice a urmat o linie evolutiva marcata de acumulari succesive, de o continua perfectionare a formelor si proportiilor, punandu-se trptat bazele maturitatii artistice a epocii clasice.

In plastica arhitecturala, formele greoaie sunt caracteristice primelor monumente dorice: coloane robuste (6-8 moduli), puternic galbate, echina capitelului foarte evazata, antablamentul masiv. Parcurgand diferite etape intermediare, spre sfarsitul epocii arhaice s-a ajuns la asa numitul arhaic avansat, in cadrul caruia formele ordinului doric se apropie de cele clasice, exemplul cel mai caracteristic fiind templul Aphaia din insula Aegina (495- 485 i.e.n.). Coloana a devenit mai ingusta, ajungand la o inaltime de 10-11 moduli, raportul ei fata de latimea antablamentului fiind de 2,5: 1, iar inclinarea echinei apropiata de 45° .

Daca ordinul doric a fost folosit cu precadere in Grecia continentală si in coloniile din Magna Grecia, in Asia Mica a aparut si s-a dezvoltat ordinul ionic. O imagine a primelor forme o ofera capitelul gasit la Neandria. Monumentele ionice cele mai cunoscute din vremurile arhaice sunt cele doua temple diptere de mari dimensiuni: Heraionul din Samos (secolul VI i.e.n.) si Arthemisionul din Ephes (550-500 i.e.n.) care au suferit ulterior transformari.

Patrundand in Grecia, ordinul ionic a imbracat si unele forme particulare. La tezaurul Siphnienilor din sanctuarul de la Delphi (535—530 i.e.n.), in locul coloanelor au fost folosite ca puncte de sprijin, cariatide: elemente sculpturale reprezentand femei.

PERIOADA CLASICA (450-306 i.e.n.). In epoca de aur si in deceniile ce i-au urmat, arhitectura greceasca a atins deplinul ei maturitate.

Democreatia sclavagista a favorizat edificarea constructiilor publice: agore, gimnasioane, sali pentru reuniuni politice, teatre, monumente comemorative si funerare.

Cel mai celebru ansamblu al perioadei clasice, acropola cetatii Atena este reprezentativa pentru intreaga arhitectura greceasca. Dupa distrugerea sanctoarului de

catre persi, in anul 447 i.e.n., Pericles a initiat refacerea tuturor constructiilor acropolei, incredintand conducerea lucrarilor marelui sculptor Phidias.

Primul edificiu ridicat, cel mai prestigios monument al cetatii, Partenonul, templul Atenei, protectoarea orasului construit intre anii 447-439 i.e.n. de arhitectii Ictinos si Calictras, a ramas pana in zilele noastre.

Ionicul si-a gasit insa expresia desavarsita intr-un alt edificiu construit de arhitectul Philokles in anii imediat urmatoari, 421-405 i.e.n. Erechteionul dedicat Atenei polais si lui Poseidon Erechteu. Templul trebuia sa cuprinda cateva locuri cu semnificatie scara: maslinul plantat de Atena, izvorul de apa sarata si urmele tridentului lui Poseidon, semn al luptei celor doi zei pentru suprematia orasului.

In intreaga perioada clasica, in Grecia continentală ca si in Magna Grecia, ordinul doric a fost cel preferat de arhitecti, in forme apropiate de cele ale Parthenonului.

In Asia Mica, ponderea principala a detinut-o in continuarea ordinul ionic, in edificii de mari proportii cum ar fi Arthemisionul din Ephes refacut integral dupa anul 356 i.e.n..

PERIOADA ELENISTICA (306-30 i.e.n.). Ultima forma de dezvoltare a culturii grecesti, cea elenistica, a fost rodul contactului direct stabilit intre vechea Grecie si regiunile inglobate in imperiul macedonean. Cultura elenistica s-a constituit in secolul al III-lea i.e.n., centrulau de greutate gasindu-se in marile orase orientale: Alexandria, Pergam, Priene, Milet.

In urbanism, principiile dipodamice, intarite de o legislatie autoritara, au capatat o larga utilizare. Orasele elenistice –Alexandria, Priene, Milet- erau alcatuite conform unor structuri ordonate cu parcelari dreptunghiulare, intre care se inserau constructiile publice. O gandire rationala a stat la baza amenajarilor edilitare, a orientarii optime in raport cu punctele cardinale etc.

Teatrele si-au cucerit un rol din ce in ce mai insemnat in viata orasului elenistic. Forma lor a devenit mai complexa. Deplasarea spatiului de joc de pe orchestra pe avanscena a implicat o dezvoltare a intregii structuri scenice. Sant celebre teatrele de la Priene (secolele IV-III i.e.n.) si Pergam (secolul III i.e.n.), care prin formele lor, fac trecerea intre teatrele grecesti si cele romane.

In constructia cladirilor de cult elenistice, traditia clasica a fost amplificata printr-o vadita tendinta catre forme monumentale, grandioase: refacerea templului lui Apollo Didymaeionul din Milet (313 i.e.n.), completat cu alte spatii de cult, altarul lui Zeus din Pergam (180 i.e.n.), dominat de plastica dinamica a altoreliefurilor ce decorau soclul etc.